

Висновки. Таким чином, виходячи з аналізу різних наукових підходів до розуміння сутності партисипативної демократії (атрибутивного, діяльнісного та функціонального), можна стверджувати, що партисипативна демократія як соціально-правовий феномен має переважну більшість позитивних характеристик, серед яких легальність, публічність, відкритість, офіційність, функціональність, раціональність. Наявність негативних ознак партисипативної демократії (часткова формалізованість, підвищена ризиковість, безвідповідальність, ускладнена реалізація) свідчить про необхідність обрання певних векторів руху для її удосконалення та розвитку. Сучасним вченням про демократію властиві суперечливі оцінки обсягів та рівня участі громадян у політиці. Однак, неоднозначність у думках не поширюється на цінності демократії та демократичну політичну систему в цілому, а проявляється незадоволеним ставленням до неадекватності існуючих норм і принципів демократії, їхньої невідповідності очікуванням та вимогам громадян. Через такі обставини зміцнення демократії, підвищення її якості та ефективності не може ігноруватися. При сьогоднішніх реаліях 2022 року, як ніколи, виправданою є тенденція до розширення сфер та форм участі населення у справах держави та суспільства, однак, звісно, зваженого та раціонального.

Список використаних джерел:

1. Философский энциклопедический словарь. М. : ИНФРА-М, 2000. 576 с.
2. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. Київ : Вид-во «Юрінком Інтер», 2004. 528 с.
3. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии / пер. с нем. А.В. Михайлова. М. : ДИК, 1999. Т. 1. 336 с.
4. Бортников В. Особливості участі громадян в концептуальних моделях демократії. *Політичний менеджмент*. 2007. № 3. С. 38–50.
5. Зозуля В. О. Функції демократичного врядування в умовах глобалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С. 132–136.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.4>

САБЛУК С.А.

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНОГО МЕХАНІЗМУ КОНТРОЛЮ
ЗА ЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ
РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ**

**PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF THE LEGAL MECHANISM
OF CRIME CONTROL IN THE CONDITIONS OF ESTABLISHMENT
OF THE SOVIET TOTALITARIAN REGIME**

Актуальність статті полягає в тому, що протягом 1920-х рр. партійні функціонери постійно втручалися у діяльність судових та правоохоронних органів з метою закриття частини справ або оголошення «потрібних» вироків, що фіксувалося під час здійснення ревізії діяльності судових установ. Проте місцеві партійні керівники відмовлялися визнати, що їхнє втручання у роботу судових та прокурорських органів має негативний вплив на роботу суддів і прокурорів. По-суті, мова йшла про втручання у роботу суду та прокуратури для вирішення численних суперечок, пов'язаних із вилученням майна куркулів начебто на користь бідноти, але у багатьох випадках

© САБЛУК С.А. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права)

таке вилучення здійснювалося в інтересах місцевих партійних осередків. Визначено, що правоохоронні органи лівову частку своїх зусиль спрямовували на розкриття проявів бандитизму та вбивств. У той же час кваліфікації багатьох їх працівників не вистачало для успішного розкриття злочинів, пов'язаних із підпалами та конокрадством. А поступове зменшення питомої ваги крадіжок коней зумовлювалося переважно економічними причинами, а не успішністю дій правоохоронних органів. Проблемою також залишалося викриття причетних до кваліфікованих крадіжок. Це пов'язувалося з відносно великою плінністю кадрів правоохоронних органів та відсутністю у багатьох працівників досвіду ведення практичної оперативної роботи. Проте зростання злочинності наприкінці 1920-х років свідчило не лише про неефективність дій правоохоронних органів, а й про неефективність економічної політики держави. Зроблено висновок, що характеристика стану злочинності у документах органів радянської влади передбачала висвітлення насамперед кількісних показників, які включали в себе статистичні дані щодо вчинених злочинів протягом певного часу на окремо взятих територіях. Якісні характеристики передбачали виокремлення злочинів, вчинених представниками партійного та радянського апарату, комуністами, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів та іншими категоріями населення, відповідно до їх вікових характеристик, у тому числі вбивств, розбоїв, пограбувань, випадків розкрадання соціалістичної власності.

Ключові слова: *правоохоронні органи, бандитизм, кваліфікація, розкриття злочинів, підпал, крадіжка.*

The relevance of the article is that during the 1920's party functionaries constantly interfered in the activities of the judiciary and law enforcement agencies in order to close some cases or announce "necessary" sentences, which was recorded during audits of judicial institutions. However, local party leaders refused to acknowledge that their interference in the work of the judiciary and prosecutors had a negative impact on the work of judges and prosecutors. In fact, it was an interference in the work of the court and the prosecutor's office to resolve numerous disputes related to the seizure of kulak property allegedly for the benefit of the poor, but in many cases such seizure was in the interests of local party cells. It was determined that law enforcement agencies directed the lion's share of their efforts to uncover manifestations of banditry and murder. At the same time, many of their employees lacked the skills to successfully solve arson and horse theft crimes. And the gradual decrease in the share of horse theft was due mainly to economic reasons, rather than the success of law enforcement. Exposing those involved in skilled theft also remained a problem. This was due to the relatively high turnover of law enforcement personnel and the lack of experience in conducting practical operational work. However, the growth of crime in the late 1920s testified not only to the ineffectiveness of law enforcement, but also to the ineffectiveness of state economic policy. It was concluded that the characterization of the state of crime in the documents of the Soviet authorities provided for the coverage of primarily quantitative indicators, which included statistics on crimes committed during a certain period of time in individual territories. Qualitative characteristics included the separation of crimes committed by representatives of the party and Soviet apparatus, communists, servicemen, law enforcement officers and other categories of the population, according to their age characteristics, including murders, robberies, robberies, and thefts of socialist property.

Key words: *law enforcement agencies, banditry, qualification, crime detection, arson, theft.*

Вступ. У 1926 р. та у 1928 р. було проведено масштабні «чистки» рядів міліції, однак статистика вчинення злочинів свідчила про відносно низьку ефективність подібних заходів. Так, у 1925 р. за зловживання владою та побиття заарештованих було засуджено 3,2 % працівників від загальної кількості міліціонерів, у 1926 р. – 3,7 %, у 1927 р. – 8,9 %, у 1928 р. – 7,5 %. За привласнення коштів, марнотратство та хабарництво у 1925 р. було засуджено 2,1 % міліціонерів, у 1926 р. – 1,2 %, у 1927 р. – 1,4 %, у 1928 р. – 1,5 %. Поруч з цим питома вага злочинців у середовищі працівників міліції зросла протягом 1925–1928 рр. з 7,1 % до 9,5 % [1, арк. 15].

Разом із тим протягом 1920-х рр. партійні функціонери постійно втручалися у діяльність судових та правоохоронних органів з метою закриття частини справ або оголошення «потрібних» вироків, що фіксувалося під час здійснення ревізії діяльності судових установ [2, арк. 89–90]. Проте місцеві партійні керівники відмовлялися визнати, що їхнє втручання у роботу судових та прокурорських органів має негативний вплив на роботу суддів і прокурорів. По-суті, мова йшла про втручання у роботу суду та прокуратури для вирішення численних суперечок, пов'язаних із вилученням майна куркулів начебто на користь бідноти, але у багатьох випадках таке вилучення здійснювалося в інтересах місцевих партійних осередків.

Визнаючи свою вину з «формальної точки зору», місцеві партійні працівники наголошували на «корисності» власного втручання у оперативні справи прокуратури, оскільки воно начебто мало сприяти «розвитку прокуратури» [3, арк. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, які є важливими як в теоретичному, так і в практичному аспектах для осмислення процесу контролю за злочинністю порушувалися в працях О.М. Бандурки, Й.А. Гельфанда, Л.М. Давиденко, А.І. Долгової, А.П. Закалюка, А.Ф. Зеленського, О.М. Литвака, П.П. Михайленка, В.М. Поповича. Високо оцінюючи роль і значення наукового доробку українських і зарубіжних учених, їх пропозицій та рекомендацій щодо організації ефективної протидії злочинності слід визнати, що проблема історико-правового аналізу кримінально-правового контролю за злочинністю в Україні у 1922–1960 рр. досі не стала об'єктом комплексного дослідження.

Саме тому **метою** статті є дослідження особливостей функціонування юридичного механізму контролю за злочинністю в умовах становлення радянського тоталітарного режиму.

Виклад основного матеріалу. У такій обстановці в другій половині 1920-х років було здійснено ряд кроків у сфері контролю за злочинністю, які стали результатом узагальнення аналізу рівня злочинності в країні. 25 лютого 1927 р. було прийнято «Положення про злочини державні» та «Положення про злочини військові». Кримінально-правовий контроль у цій частині здійснювався шляхом розширення складів злочину. Так, до державних злочинів зараховувалися контрреволюційні та особливо небезпечні для СРСР злочини проти порядку управління. Було визначено поняття військового злочину, його склад та основні засоби протидії їм. При цьому постановою ЦВК СРСР вимагалося включення цих актів до Кримінальних кодексів республік. Результатом стала поява Кримінального кодексу УСРР у редакції 1927 р., особлива частина якого передбачала можливість застосування кримінальної репресії за вчинення діянь без вини – до всіх повнолітніх членів сім'ї військовослужбовця, який вчинив втечу або переліт за кордон, що проживали з ним разом, навіть якщо вони не знали про намір винного, застосовувалося позбавлення виборчих прав та заслання у віддалені райони Сибіру строком на 5 років), можливість застосування заходів соціального захисту до осіб, які перебували у небезпечному становищі, тобто становили небезпеку своїм зв'язком із злочинним оточенням чи своєю колишньою злочинною діяльністю. Подане трактування «небезпечного стану» фактично відкидало правову засаду про те, що закон не має зворотної дії. Крім того, це дозволяло фактично будувати звинувачення на основі показів свідків чи показів, даних підозрюваним проти себе, що штовхало слідчих на отримання відповідних свідчень незаконним шляхом, в тому числі й шляхом застосування тортур. Фактично всі особи, які у минулому були пов'язані із антибільшовицькими виступами чи навіть критикою існуючого стану речей у радянському суспільстві, могли бути притягнуті до відповідальності. При цьому кількість таких притягнень могла бути необмеженою, що створювало передумови для масових репресій. І саме можливість фабрикувати справи на основі притягнення до відповідальності за колишню злочинну діяльність стала засобом масового знищення політичних в'язнів на початку нацистсько-радянської війни.

Специфіка визначення змісту військових злочинів досить вірогідно пов'язувалася із перспективою участі СРСР у назриваючій світовій війні. Крім того, з'являлася можливість винищення політичних супротивників, що сприяло формуванню безальтернативного мислення та орієнтації на вказівки «зверху» і сприяло кар'єрному зростанню працівників правоохоронних органів, які могли бути зорієнтовані на поширення репресивної діяльності. А можливість застосування аналогії кримінального закону фактично створювала передумови для масштабних репресій і відвертого терору. Отже, закладалися умови перетворення країни на військовий табір, зорієнтований на експансіоністські дії. При цьому розстріл, як вища міра соціального захисту, передбачався порівняно із змістом Кримінального кодексу у редакції 1922 р. утричі частіше вже у редакції 1927 р. [4]. А сумнозвісна ст. 54 кодексу, якою визначалися контрреволюційні злочини, передбачала визнання засудженого «ворогом народу».

Звичайно, були й інші чинники, що впливали на розширення репресивної складової кримінального закону, але його модернізація яскраво свідчила, що в умовах НЕПу, коли економічна діяльність великою мірою мотивувалася економічними чинниками, забезпечити форсовану індустріалізацію було набагато складніше, аніж в умовах тотального застосування державного примусу та позаекономічних стимулів до праці, одним із яких і ставала перспектива кримінального покарання.

У новій редакції Кримінального кодексу передбачалася відповідальність за хуліганство, яке розглядалося як бешкетне діяння, пов'язане з явною неповагою до республіки або суспільства. Проте Ст. 70, де містилося більш чітке визначення хуліганства, не передбачала кримінальної відповідальності за так зване просте хуліганство [5, с. 28]. Водночас Народний комісаріат юстиції та Верховний суд УСРР неодноразово наголошували на необхідності посилити у межах визначених санкцій протидію поширенню хуліганських дій.

Окремі зміни до КК УСРР 1927 р., як резонно твердить сучасний історик українського права І. Бойко, спрямовувалися на посилення репресивної складової радянського законодавства. Мета покарання зводилася винятково до захисту радянської держави, а термін «покарання» було замінене соціалізованим поняттям «заходи соціального захисту», що включав у себе судово-виправні, медичні та медико-педагогічні заходи [6, с. 352]

Протягом другої половини 1920-х рр. ЦВК СРСР видав 26 законодавчих актів, котрі безпосередньо стосувалися різних питань кримінального права. Серед них: «Положення про злочини державні» – контрреволюційні і особливо для СРСР небезпечні злочини проти порядку управління), закон «Про лихварство», Положення про військові злочини, закони «Про заходи боротьби з псевдокооперативами», «Про посилення кримінальної відповідальності за розкрадання зброї та вогнепальних припасів», «Про заходи з посилення боротьби з транспортними злочинами», «Про кримінальну» [5, с. 11–12]. У 1929 р. за рахунок розширення мережі інформаторів було запроваджено нагляд за так званими неблагонадійними елементами. У першу чергу зверталася увага на діяльність куркулів та представників розумової праці, за якими встановлювався контроль з боку працівників правоохоронних органів [7, арк. 144]. Цей факт відображав згортання непу і передувало посиленню тиску держави на селян та інтелігенцію.

Поділ більшовицькою владою злочинів на «кримінальні» та «політичні» з відвертим позиціонуванням останніх як більш небезпечних створювало передумови для формування оновленої кримінальної субкультури, заснованої на протиставленні певних категорій злочинців владі та посиленні спеціалізації злочинної діяльності. Злодії – законники), які принесли свої традиції з царської Росії до злочинного світу СРСР, вели демонстративно асоціальний спосіб життя – не працювали, не заводили сімей, мали яскраві зовнішні атрибути. Важливі рішення ними приймалися на сходках. У злочинному світі СРСР виокремлювалися так звані блатні, тобто професійні злочинці, які також були зобов'язані не працювати, не мати будь-яких контактів із владними структурами. Останнє назавжди закривало шлях перед злочинцем у «блатний світ» незалежно від того, наскільки високу кримінальну кваліфікацію він отримав. Існувала також і заборона служити у Збройних силах. Створювалася своєрідна каста «блатних», які були виділені із всієї маси ув'язнених і жили за власними законами [8].

Професійна злочинність поступово ставала більш організованою, а злочинні групи набирали ознак строго ієрархічних структур з обмеженням – а іноді й повною відсутністю) спілкування між пересічними членами і керівництвом. Така структура злочинних об'єднань в основному властива мафіозним структурам, заснованим на зв'язках, сформованих у родинно-земляцьких угрупованнях. Її характерною особливістю ставала відсутність контактів між керівництвом групи і рядовими її членами з передачею необхідної інформації через керівників відповідного рангу для уникнення можливості виказати правоохоронним органам ватажків рядовими виконавцями у випадку затримання.

Підвищення рівня організації злочинних груп тягнуло за собою створення організацій, завданням яких ставало сприяння ув'язненим. Так, у Статуті Харківського товариства по боротьбі із злочинністю вказувалося, що Товариство мало надавати «матеріальну та моральну допомогу особам, які відбували покарання у місцях позбавлення волі, засудженим умовно, звільненим внаслідок амністії чи помилування» [9, арк. 2].

Зростання кваліфікації злочинців та рівня організованості злочинних груп вимагало суттєвого поліпшення організації контролю за злочинністю. У другій половині 1920-х років працівники правоохоронних органів почали більше уваги приділяти кримінологічному аналізу статистичних даних у сфері злочинних проявів. Накопичення даних статистики дозволяло визначати

тенденції у сфері поширення злочинності на території певних регіонів та формулювати практичні рекомендації для працівників правоохоронних органів.

Аналіз динаміки злочинності в УСРР у 1925–1928 рр. дозволяє стверджувати, що найбільше злочинних проявів реєструвалося протягом 1926–1927 рр. Так, у 1925–1926 рр. було зафіксовано 2 607 проявів бандитизму, у 1926–1927 рр. – 3049, у 1927–1928 рр. – 2849. У 1925–1926 рр. було 7 942 розбійних нападів та грабунків, у 1926–1927 рр. – 7 884, у 1927–1928 рр. – 7 258. У 1925–1926 рр. було скоєно 5 479 вбивств, у 1926–1927 рр. – 5 859, у 1927–1928 рр. – 4 715. Протягом 1925–1926 рр. було зафіксовано 11 737 підпалів, у 1926–1927 рр. – 15 888, у 1927–1928 рр. – 13 740. Зростала кількість кваліфікованих крадіжок: у 1925–1926 рр. – 23 188 випадків, у 1926–1927 рр. – 26 270, у 1927–1928 рр. – 29 947 [1, арк. 33].

Велика кількість підпалів зумовлювалася відносно високим рівнем соціальної напруженості у сільській місцевості, що провокувало прагнення помститися за певні образи односельчаним саме у такий спосіб. Водночас поширення бандитизму зумовлювалося поруч з іншими причинами й зарахуванням до бандитизму деяких злочинів підвищеної суспільної небезпеки. Поруч з цим фіксувалося певне скорочення кількості випадків конокрадства, що зумовлювалося не лише успіхами у сфері протидії його розповсюдженню, а й певними економічними причинами, пов'язаними із ускладненням перепродажу крадених коней та механізацією сільськогосподарської праці [10, с. 28].

Відзначимо і поступове зростання кількості кваліфікованих крадіжок, що свідчило про зростання професіоналізму злодіїв. Набули поширення випадки викрадення майна з помешкань, особливо у великих містах, де було складніше встановити особи злочинців та існували умови для прискороного збуту краденого майна.

Слід зазначити, що у злочинну діяльність у цей період широко залучалися особи віком від 18 до 25 років. Скорочення питомої ваги злочинців віком до 15 років обумовлювалося успіхами по протидії дитячій бездоглядності та безпритульності. Водночас вагомим фактом було й те, що особи віком з 14 до 16 років підлягали кримінальній відповідальності тільки у випадку відповідного рішення комісії у справах неповнолітніх. Ефективність роботи таких комісій ілюстрували дані щодо кількості осіб, справи яких розглядалися на комісіях. Тільки у 1925 р. комісіями було розглянуто справи 20000 правопорушників, у 1926 р. – 22500, у 1927 р. – 17715, у 1928 р. – 11328 порушників [11, с. 175].

Проте не варто скидати з рахунку той факт, що значна частина злочинців, особливо крадіжок, скоювалася малолітніми дітьми, які після втрати батьків соціалізувалися саме у складі вуличних банд. Їх перевиховання найчастіше супроводжувалося профорієнтацією та набуттям певної професії з наступним залученням до виробничої діяльності. Цей шлях виявився досить ефективним наприкінці 1920-х років, оскільки завдяки таким діям досягалося переміщення колишніх безпритульних дітей до трудових колективів, а також обмеження їх спілкування із злочинними елементами.

На характер вчинених злочинів також впливав рівень освіти злочинців. Як правило особи із вищою та середньою освітою засуджувалися за вчинення посадових злочинів, хабарництво, підробку документів, а вбивства, пограбування, крадіжки вчинялися особами, які набули початкову освіту, малограмотними або безграмотними громадянами.

Наприкінці 1920-х років на організацію контролю за злочинністю в Україні суттєво вплинула політика в аграрному секторі економіки. Сталінський план форсованої індустріалізації на фоні поступового згорання нової економічної політики з самого початку включав заходи позаекономічного примусу селянства, яке одночасно повинно було сплачувати і свого роду «данину» на розвиток промисловості.

Й.Сталін, який був прибічником ідеології «класово обґрунтованого» соціального насильства, та його оточення почали нагнітати у країні атмосферу «нової громадянської війни» із пошуком різного роду «ворогів», протидія яким виступала засобом протидії «ворожому оточенню», в якому начебто перебував СРСР.

Адміністративні методи впливу на економіку вже з 1929 р. були перетворені на постійну систему, яка передбачала: примусову продрозкладку, заборону приватної торгівлі, карткову систему постачання міського населення, високий рівень інфляції, експропріацію заможних селянських господарств, відчуженням засобів виробництва всіх інших господарств з організацією одержавлених колгоспів, як засобу, який забезпечував би надвисокий податковий тиск. Було розгорнуто масові примусові хлібозаготівлі, що сприяло різкому загостренню соціальних відносин та поширенню злочинних проявів. Масові обшуки з метою вилучення хліба проводилися не лише у куркулів, а й у

середняків та бідноти. Це часто не давало бажаних результатів, а лише озлоблювало селянство, тим більше, що набуло поширення знущання над селянами з боку уповноважених [12, арк. 34].

Для розкриття злочинів найбільш дієвим виявився агентурний метод [13, арк. 44 зв.]. Проте проблемою в окремих районах залишалася організація агентурної мережі, оскільки не всі працівники правоохоронних органів мали навички відповідної роботи та сумлінно ставилися до виконання своїх службових обов'язків. Натомість працівники ДПУ нерідко погрожували підозрюваним «згноїти їх у БУПРі», порушували цілий ряд процесуальних норм, в тому числі формували постанови про арешт заднім числом та проводили обшуки без понять.

Загалом у II кварталі 1929 р. було розкрито 100 % проявів бандитизму, 62,4 – розбійних нападів, 41,1 – випадків конокрадства, 80,1 – вбивств, 40,8 – підпалів, 53,3 – кваліфікованих крадіжок, 55 – простих крадіжок. У III кварталі 1929 р. було розкрито 84,3 % випадків бандитизму, 62,6 – розбійних нападів, 48,4 випадків конокрадства, 74,6 – вбивств, 39,3 – підпалів, 51,7 – кваліфікованих крадіжок, 54 % простих крадіжок. Питома вага розкритих злочинів у III кварталі 1929 р. знизилася порівняно із II кварталом із 55,3 % до 53,4 % [13, арк. 44 зв.].

Ці дані свідчили про те, що правоохоронні органи лівову частку своїх зусиль спрямовували на розкриття проявів бандитизму та вбивств. У той же час кваліфікації багатьох їх працівників не вистачало для успішного розкриття злочинів, пов'язаних із підпалами та конокрадством. А поступове зменшення питомої ваги крадіжок коней зумовлювалося переважно економічними причинами, а не успішністю дій правоохоронних органів.

Проблемою також залишалася викриття причетних до кваліфікованих крадіжок. Це пов'язувалося з відносно великою плінністю кадрів правоохоронних органів та відсутністю у багатьох працівників досвіду ведення практичної оперативної роботи. Проте зростання злочинності наприкінці 1920-х років свідчило не лише про неефективність дій правоохоронних органів, а й про неефективність економічної політики держави.

Протягом 1920-х років у СРСР було сформовано табірну систему, покликану «виправляти через працю», але у ній в'язні розглядалися передусім як злочинці, а не як дешева робоча сила. Ідею створення виправно-трудова закладів нового типу Й.Сталіну запропонував у 1927 р. Н.Френкель, який свого часу відкрив у Донецькій губернії підприємство по торгівлі лісом, а пізніше був заарештований і деякий час перебував у Луб'янці. Досить вірогідно, що саме там народилася ідея щодо створення нових таборів та реконструкції старих. При цьому Н.Френкель прагнув довести власну необхідність для радянського керівництва і у 1929 р. мав зустріч із Й.Сталіним, після якої взяв активну участь у спорудженні системи таборів [8]. Однак у СРСР принципи виправно-трудова політики грубо порушувалися, а основними її нормативними актами з часом стали вважатися відомчі акти НКВС та його органів.

У документат Наркомату юстиції наголошувалося на необхідності терміново очистити органи юстиції від соціально чужих елементів, які «виявляли злісний бюрократизм, не засвоюючи класової суті радянського законодавства» [14, арк. 21]. Фактично мова йшла про те, щоб максимально спростити й прискорити порядок винесення вироків при максимальному посиленні судової репресії. При цьому «бюрократизмом» вважалося саме дотримання суддівським корпусом норм процесуального законодавства.

Вже у 1927 р. Прокуратура СРСР орієнтувала підлеглих прокурорів зважати на те, що ОДПУ є органом пролетарської диктатури, а тому в особливих умовах його роботи можливі й навіть необхідні порушення «формальних вимог закону». Справи про злочини чекістів розслідувала сама ОДПУ, караючи за них у позасудовому порядку, а порушення справ проти чекістів, розслідування та інше втручання прокурорів у ці справи не допускалося [15, с. 13]. Такий підхід поступово сприяв формуванню особливого статусу репресивних органів, ставлячи їх у багатьох випадках фактично над законом. Соціальний попит на участь у діяльності подібних репресивних органів формувався завдяки виділенню осіб – в тому числі й як наслідок радянської пропаганди), що орієнтувалися на силове вирішення будь-яких спірних –навіть не конфліктних) ситуацій. Відносно низький рівень освіти та прагнення за будь-яку ціну –бодай навіть на короткий проміжок часу) соціалізуватися у владних структурах обумовлювали невибалюваність у виборі засобів кар'єрного зростання та створювали передумови для формування масштабного репресивного апарату, орієнтованого на виконання будь-яких наказів вищого керівництва. Водночас становлення та зміцнення репресивного апарату ставало міцною платформою для формування радянської тоталітарної держави, яка використовувала контроль за злочинністю для максималізації патерналізму, зміцнення влади панівної верхівки та економічних перетворень, спрямованих на максимальне одержавлення виробництва.

Висновок. Таким чином, характеристика стану злочинності у документах органів радянської влади передбачала висвітлення насамперед кількісних показників, які включали в себе статистичні дані щодо вчинених злочинів протягом певного часу на окремо взятих територіях. Якісні характеристики передбачали виокремлення злочинів, вчинених представниками партійного та радянського апарату, комуністами, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів та іншими категоріями населення, відповідно до їх вікових характеристик, у тому числі вбивств, розбоїв, пограбувань, випадків розкрадання соціалістичної власності.

Список використаних джерел:

1. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 3. Спр. 1205. Доповідь про стан та діяльність Робітничо-селянської міліції УСРР за 1927–1928 бюджетний рік. 209 арк.
2. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 2519. Переписка с партийными органами, Комиссариатом юстиции, Верховным судом, Прокуратурой республики о состоянии работы и задачах органов юстиции, ходе рассмотрения отдельных судебных дел, 1.01.1927–31.10.1927. 11 арк.
3. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 2520. Переписка с Наркоматом юстиции и окружками КП/б/У по вопросам урегулирования взаимоотношений между местными органами юстиции и окружками партии, 15.07.1927–13.09.1927. 33 арк.
4. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 года: текст с постановительными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР и определенной УКК Верховного Суда УССР – по 1 июля 1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем / [сост. И. И. Курицкий [и др.]. Харьков : Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1927. 322 с.
5. Михайленко П. П. Борьба с преступностью в Украинской ССР: в 2 т. / П. П. Михайленко. Киев : Высшая школа, 1967. Т. 2 : 1926–1967 гг.). 1967. 952 с.
6. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні –IX–XX ст.) : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 408 с.
7. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 3. Спр. 1924. Отчеты и докладные записки о деятельности отделов рабоче-крестьянской милиции за 1929–1930 г., 1930. 335 арк.
8. Уголовная империя. Короли и пешки [электронный ресурс]: режим доступа: http://www.aferizm.ru/criminal/crime_kingdom.htm
9. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2325. – Докладные записки Народного комиссариата внутренних дел УССР в ЦК КП–б)У об организации в г. Харькове общества по борьбе с преступностью и переписка по вопросам работы наркомата, 25.01.1926–15.11.1926. 24 арк.
10. Яременко О. І. Державне управління в Україні в період Гетьманату –квітень – грудень 1918 р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління : спец. 25.00.01. Київ, 1999. 20 с.
11. Герцензон А.А. Советская уголовная статистика : учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1937. 264 с.
12. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 2992. Спецсводки, докладные записки окружных отделений ГПУ УССР в ЦК КП–б)У о реагировании рабочих г. Харькова на аресты оппозиционеров, антисоветских проявлениях при проведении хлебозаготовок, политическом состоянии Полтавского округа и др. вопросам, 2.01.1929–12.07.1929. 55 арк.
13. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 2994. Доклады, справки ГПУ УССР в ЦК КП–б)У о ликвидации контрреволюционных организаций, результатах борьбы с преступностью, положении на Южной железной дороге, настроении рабочих в связи с перезаключением колдоговоров, состоянии рабочей кооперации, закрытии церквей и др. вопросах. Докладная записка подкомиссии помощи городской бедноте в ЦК КП–б)У о положении городской и местечковой бедноты Украины, 2.03.1929–27.12.1929. 207 арк.
14. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 3001. Доклады, письма Народного комиссариата юстиции УССР, Верховного суда УССР в ЦК КП–б)У о работе органов юстиции, 3.01.1929–15.12.1929. 46 арк.
15. Абраменко Л. М., Амонс А.І. Репресовані прокурори в Україні: документи, нариси, матеріали. Київ : Істина, 2006. 376 с.